

NARRATIV VÅRD OCH OMSORG

Slutrapport från projektet Kreativt åldrande.
Berättarkonst och funktionshinder.

BETYDELSEN AV EN GOD NARRATIV PRAXIS
Tillämpningen av modellen för narrativ vård och omsorg tillåter alla människor att delta i berättande. Att berätta är vårt främsta medel för att få framträda som den vi är eller vill vara.

Georg Drakos 16-02-08

Projektet "Kreativt åldrande. Berättarkonst och funktionshinder" har genomförts inom ramen för Kulturrådets satsning på "kultur för äldre". Vi har också tacksamt tagit emot extra konferensstöd från Äldreförvaltningen i Stockholm, Ekerö kommun och Temabo AB.

Projektledare: Georg Drakos, docent i Etnologi, forskningsföretaget Narrativ Etnografi.

Konstnärligt ansvarig: Stanislaw Przybylski Linder, film- och animationsföretaget Elderly Elevated.

Flerspråkighetsstrateg: Helena Bani-Shoraka, FD i iranska språk, forskningsföretaget Bani Interlingua.

Medverkande personal

Ekerö kommun

Camilla Andersson

Manja Bågenholm

Gunilla Rydén

Kerstin Hasselblad

Elisabeth Hjertén

Sara Isenborg

Anne-Charlotte Keiller Wijk

Katarina Lindberg

Susanne Lindberg

Karin Renberg

Katrin Rosemaysdotter

Agneta Runkvist

Katrin Sahl

Temabo AB

Sandra Blomqvist

Carl-Axel Carlsson

Camilla Falkbrink

Anders Larsson

Elisabeth Mbengay

Azadeh Sargeran

Ninnie Svensson

Yvonne Westerberg

Annikki Åslund

Kavat Vård

Attossa Esfandiari

Shideh Hagihassani

Ett större antal

medarbetare vid

äldreboendena

Persikan och Birger

Jarl har medverkat

i två workshops.

Medverkande i slutkonferensen 27 november

Förutom personal från de olika delprojekten och projektledningen medverkade:

Fariba Heydari och Lisbeth Hagman, Äldreförvaltningen, Stockholm.

Inga-lill Elwin, Stadsledningskontoret.

Anita Hjelm, Film Stockholm (SLL), medverkade vid efterföljande filmvisning.

Innehåll

Sammanfattning, s. 3

Bakgrund och problemområde, s. 4

Berättarkonst och funktionshinder, s. 4

Projektets organisation, s. 5

Vetenskaplig referensgrupp, s. 6

Tre typer av delprojekt med skilda förutsättningar, s. 6

1. Kollegialt utbyte kring narrativ praxis, s. 6
2. Fokus på demens och psykisk hälsa, s. 8
3. Arrangerade berättarsituationer och filmskapande, s. 10

Modellen för narrativ vård och omsorg, s. 12

Fyra kombinerade typer av redskap, s. 13

Heldagskonferens, s. 14

Gjorda erfarenheter, s. 15

Projektets resultat, s. 16

Spridning och implementering av narrativ vård och omsorg, s. 17

Refererade webbsidor, s. 17

Bilaga: Narrativ vård och omsorg. En samling filmer av Stanislaw Przybylski Linder och Georg Drakos. DVD-skiva.

Sammanfattning

Under åren 2014-15 genomfördes projektet "Kreativt åldrande. Berättarkonst och funktionshinder" inom ramen för Kulturrådets satsning på "kultur för äldre". Projektets övergripande syfte har varit *att tillförsäkra äldre människor en egen röst med hjälp av berättarkonsten i deras vardagliga berättande och implementera nya redskap för ändamålet i vård och äldreomsorg*. Med detta syfte har arbetet baserats på tre olika typer av delprojekt för att ta vara på äldre människors egna resurser och berättande som en grund för metodutveckling inom vård och omsorg. Att tillförsäkra äldre människor en egen röst är grundläggande för att främja äldre människors delaktighet i kulturlivet.

Satsningen på "kultur för äldre" uppmanar till större systematik, ökad samverkan och höjd kvalitet hos kulturinsatserna inom äldreområdet. För att ta oss an dessa utmaningar har en modell för *narrativ vård och omsorg* utvecklats som ett sammanhållande ramverk och tillämpats för att vidareutveckla narrativ praxis i samverkan mellan yrkesutövande, konstnärligt och vetenskapligt arbete. En utgångspunkt för tillämpningen av modellen är att alla kan delta i berättande och att berättande mobiliserar varje människas egna resurser.

Arbetet har baserats på tre olika typer av delprojekt som har vidgat möjligheterna att observera och få kunskap berättandets variationsrika uttryck och funktioner i äldreomsorgen såväl i vardagliga som i arrangerade situationer. Den framtagna modellen med dess kombinerade typer av redskap visade sig också vara effektiv för att synliggöra de många skiftande metoder i omsorgsarbetet som har en tendens att enbart baseras på enskilda personers intentioner och då förbli osynliga.

Filmskapande i varierande former har varit en viktig resurs under hela projektet. Framställningen av tretton kortfilmer inom ramen för de olika delprojekten är ett resultat i sig. Filmarbetet har haft flera olika funktioner. Förarbetet med filmerna har varit en etablerad del av arbetet med berättande i olika medier. Filmarbetet har involverat både personal och brukare. Vid två äldreboenden har filmarbetet bidragit till att äldre kvinnor och män kunnat gestalta sina identiteter i gemenskap där de numer lever sina liv. Inom samtliga verksamheter som har ingått i projektet har enskilda brukare med hjälp av filmarbetet erbjudits vidgade möjligheter att få framträda och gestalta bilder av sig själva. I filmen har de fått ett nytt medium för att se sig själva och andra.

Redan inför starten av projektet har ambitionen varit att i en förlängning sprida och implementera de nya redskap för god narrativ praxis som har utvecklats under genomförandet av projektet. I en tidig fas av arbetet skapade vi därför webbsidan *Narrativ vård och omsorg* som både skulle göra det möjligt att följa och att diskutera projektets genomförande via en blogg med inlägg från projektets samverkande aktörer.¹ Som en uppföljning av projektet initierades arbetet med en metodbok i narrativ vård och omsorg för att erbjuda ett läromedel som kan användas såväl i fortbildningar som inom vård och omsorgsutbildningar.

---

¹ Se webbsidan: <https://narrativomvardnad.wordpress.com/>

Bakgrund och problemområde

I slutet av 2013 beviljades forskningsföretaget Narrativ Etnografi medel för att genomföra projektet "Kreativt åldrande. Berättarkonst och funktionshinder" inom ramen för Kulturrådets satsning på "kultur för äldre". Det övergripande syftet med projektet, som har genomförts under två år (2014-15), var *att tillförsäkra äldre människor en egen röst med hjälp av berättarkonsten i deras vardagliga berättande och implementera nya redskap för ändamålet i vård och äldreomsorg*. Med detta syfte har tre olika typer av delprojekt genomförts för att ta vara på äldre människors egna resurser och berättande som en grund för metodutveckling inom vård och omsorg. Att tillförsäkra äldre människor en egen röst är grundläggande för att främja äldre människors delaktighet i kulturlivet.

Ordet röst kan ges flera innebörder. Först tänker vi kanske på den röst vi kan höra, den ljudande rösten som är personlig och igenkännbar. Men i projektet har ordet röst i första hand syftat på berättarrösten som är varje människas redskap för att uttrycka vem hen är eller vill vara. En utgångspunkt för projektet är att alla kan berätta, men att berättande är långt ifrån villkorslöst. I äldreomsorgen är det inte ovanligt att en äldre person kan ha en funktionsnedsättning som gör det svårt eller omöjligt att på egen hand framföra sammanhängande berättelser. Det är därför angeläget att personal i äldreomsorg både tillägnar sig en vid förståelse av berättande som sådant och utvecklar sin förmåga att samspela kring berättande för att inte riskera att beröva enskilda människor deras egen röst.

Satsningen på "kultur för äldre" uppmanar till större systematik, ökad samverkan och höjd kvalitet hos kulturinsatserna inom äldreområdet. För att ta oss an dessa utmaningar har jag utvecklat en modell för narrativ vård och omsorg, som jag ska återkomma till. Modellen fungerar som ett sammanhållande ramverk för att utveckla nya redskap i samverkan med de yrkesutövare som ska använda redskapen. Samverkan i ordets starka mening är en grund för modellen. En ambition i hela projektet har varit att genom samverkan skapa ömsesidiga utbytesprocesser mellan yrkespraktik, konstnärligt och vetenskapligt arbete.

Berättarkonst och funktionshinder

Också projektets inriktning på berättarkonst och funktionshinder kan behöva ett klagörande. Berättarkonst associeras kanske oftast med litteratur och andra former av professionellt berättande. I projektet används emellertid berättarkonst i en vidare mening och syftar på berättarkonsten i vardagligt berättande. Ordet funktionshinder syftar i det här sammanhanget på hinder orsakade av yttre omständigheter som till exempel frånvaron av lyssnare och en bristfällig narrativ praxis i vård och omsorg. Med den utgångspunkten har vi inriktat på projektet på frågor om hur aktiva lyssnare kan göras mer tillgängliga i vård och omsorg. För det ändamålet har vi inlett olika delprojekt med att diskutera grundläggande frågor om vad som kännetecknar berättelser och berättande med fokus på narrativ praxis, det vill säga hur man förhåller sig till berättelser och berättande i de verksamheter som har ingått i projektet.

Vi har använt den tekniska termen *narrativ* för att beteckna berättelse i ordets starka mening. På svenska kan ju ordet berätta ha den enklare betydelsen att "tala om", medan ordet *narrativ* som substantiv och adjektiv syftar på en markerad form av framställning som skiljer ut sig från annat tal. Utan att kanske fästa stor uppmärksamhet vid berättande lägger vi i regel märke till att en berättelse utlöses i ett samtal och framträder som en speciell form av kommunikation med följden att vi som lyssnare förhåller oss till den roll berättaren intar. Hur lyssnare och berättare förhåller sig till varandra varierar förstås. Men en poäng här är konstaterandet att berättande formas mellan människor och gör berättande till en mycket social handling. Berättande sker i samspel, vare sig lyssnare sitter tysta eller då de faller in i berättandet och kanske ger det en ny riktning.

Berättelser kännetecknas också av att de binder ihop händelser på ett för berättaren meningsfullt sätt utan att nödvändigtvis behöva sammanfalla med ett faktiskt yttre händelseförlopp som återges. Vi ställer inte bara frågan om *vad* som berättas. Lika viktigt eller ibland viktigare är frågan om *hur* någon berättar. I projektet har vi riktat frågan "*hur?*" både till andra och oss själva för att synliggöra hur det går till då vi med berättande skapar sammanhang och mening. En annan viktig aspekt av inriktningen på berättande, inte minst i äldreomsorg, har varit att synliggöra berättande som en kunskapsform. Någon bättre form för att förmedla kunskap om det mänskliga än just genom att berätta, går knappast att tänka sig.

Vi har också uppmärksammat det faktum att berättande för oss alla är ett viktigt redskap för att hantera och omvandla erfarenheter. Så sker alltid, men blir särskilt påtagligt då något omskakande inträffar i livet. Vi har diskuterat det dubbla förhållandet mellan berättande och erfarenheter. Vi avbildar inte erfarenheter då vi berättar om dem. Vi väljer ofta ut en särskilt pregnant erfarenhet bland många möjliga och berättar på ett personligt sätt som ger erfarenheten sin speciella innebörd för oss själva eller andra. Berättandet kan därigenom i sin tur bli en grund för nya erfarenheter. Detta förhållande synliggör att berättande är ett sätt för varje människa att ta sina egna resurser i anspråk. En viktig grund för projektet om berättarkonst och funktionshinder har varit att i samverkan analysera vad berättande gör, hur berättande kan bli ett redskap för varje människa att i mötet med vård och omsorg få vara den hen är eller vill vara.

Projektets organisation

Med syfte att utveckla nya redskap för narrativ praxis i äldreomsorgen baserades projektarbetet på samverkan mellan yrkespraktik, konstnärligt och vetenskapligt arbete. Följande aktörer har medverkat.

- Projektledning: Georg Drakos, docent i Etnologi, forskningsföretaget Narrativ Etnografi, www.narrativ-etnografi.se
- Konstnärligt ansvar för produktion av film och animation: Stanislaw Przybylski, www.elderly-elevated.com/
- Flerspråkighetsstrateg: FD Helena Bani-Shoraka, Forskningsföretaget Bani Interlingua, <http://baniinterlingua.com/>

- Personalgrupper inom omsorg i Ekerö kommun och Guldbroloppshemmet, Temabo AB; personal vid äldreboendet Persikan och Birger Jarl, Kavats Vård som medverkat i workshops.

Vetenskaplig referensgrupp

Nedanstående referensgrupp har vid två seminarier under projektets genomförande gett viktiga bidrag genom att kritiskt granska tillämpade metoder och perspektiv.

- FD Helena Bani-Shoraka, Forskningsföretaget Bani Interlingua; professor Karin Becker, Stockholms universitet; docent Maria Bäckman, Stockholms universitet; projektledare Diana Chafik, Upplandsmuseet; FD Jonas Engman, arkivchef, Nordiska museet; professor Lars-Christer Hydén, Centrum för demensforskning; professor Barbro Klein, Swedish Collegium for Advanced Study (SCAS); samt projektledare Maria Montefusco, Nordens Välfärdscenter.

Tre typer av delprojekt med skilda förutsättningar

Med avsikt utformade vi tre olika typer av delprojekt för att få kunskap om varierande förutsättningar för att genomföra projektets övergripande syfte om *att tillförsäkra äldre en egen röst med hjälp av berättarkonst i deras vardagliga berättande och att implementera nya redskap för ändamålet i vård och äldreomsorg*. Delprojekten har genomförts inom olika omsorgsverksamheter i Ekerö kommun och i äldreomsorg som drivs av Temabo AB respektive Kavats Vård.

1. Kollegialt utbyte i Ekerö

I Ekerö kommun hakade vi på ett utvecklingsprojekt som redan pågick i kommunen kring kollegialt utbyte. Detta innebar för projektets del att flera verksamheter än äldreomsorg inkluderades. Förutom Äldreboendet Ekgården och dagverksamheten Ekdungen ingick Ekerö bibliotek, personlig assistansverksamhet, gruppboenden och Ekerö dagliga verksamheter. Knappast överraskande var berättande en central form för kommunikation på alla områden inom omsorgen. Att samla deltagare från de olika verksamheterna möjliggjorde utbyten mellan arbetsmetoder som delvis skilde sig åt beroende på verksamheternas olika målgrupper. Men skiljaktigheterna mellan olika former av narrativ praxis kunde också härledas till olika förhållningssätt, skilda regelverk och arbetets varierande organisationsformer.

Under det första årets pilotprojekt utvecklade vi formerna för projektarbetet och den modell för narrativ vård och omsorg som jag ska återkomma till. Förutom gemensamma projektmöten med personal från flera olika verksamheter genomfördes insatser i enskilda verksamheter delvis genom samverkan mellan deltagare från skilda verksamheter. Dessa och andra insatser videofilmades. Det inspelade materialet användes som underlag för analyser i samverkan mellan utövare av de olika professioner som ingick i projektet. Under hela projektet medverkade Stanislaw Przybylski Linder i sin roll som filmskapare och animatör.

Ett viktigt bidrag till pilotprojektets resultat var den gemensamma framställningen av musikvideon "Jag gillar dig".² Under projektets gång föddes idén om att framställa en gemensam musikvideo där brukare från de olika verksamheterna kunde medverka och bidra på olika sätt. Bakgrunden var att en av musikterapeuten Karin Renbergs brukare, en ung man med autism och kognitiva nedsättningar kommit till dagcentret och spontant sagt till henne: "Jag gillar dig". Karin replikerade med frågan om vad det är som gör att man gillar någon och snart var en kreativ dialog igång som både resulterade i en vers som blev till två och som Karin också utvecklade musikaliskt till en låt.

I projektet hade Karin och Katrin Sahl vid dagcentret för unga arbetstagare besökt dagverksamheten Ekdungen för pensionärer med demens och haft ett lyckat samkväm där kring sång och musik. Alla som ville fick prova på olika rytminstrument. Vid en andra sammankomst introducerades låten "Jag gillar dig", varvid de äldre fick medverka till att dikta vidare och sjunga den utvidgade låten tillsammans. Parallellt målades i sockerlag till den inspelade låten som inspiration med en deltagare vid dagcentret. Därtill skapade kulturpedagogen Katrin Rosemaysdotter tillsammans med sina unga arbetstagare en skuggteater med samma låt som inspiration. Stanislaw ledde arbetet med att redigera den gemensamma filmen.

Pilotprojektet resulterade i programmet "Redskap för narrativ omvårdnad" som genomfördes under 2015. Programmet omfattade fem gemensamma möten med projektgruppen som delvis hade fått nya medlemmar. Ytterligare fem aktiviteter i ordinarie verksamheter var schemalagda. Programmet byggde på modellen för narrativ vård och omsorg, som under detta andra år kunde tillämpas på ett mer systematiskt sätt än under första årets pilotprojekt. Nu medverkade Katrin Rosemaysdotter med sina unga arbetstagare med föreställningen "Sagan om de tre syskonen" som de både framförde vid Ekdungens dagverksamhet och vid Ekgårdens äldreboende. Sagan som de själva diktat och framställt rekvisita till blev mycket uppskattad av såväl den äldre publiken som av de unga aktörerna själva. Inte minst skapade umgänget efter föreställningen ett utbyte av ett nytt slag, fritt från de roller som är bundna till yrken och ålder, som vi annars har svårt att frigöra oss från.

Också nu fanns en idé om att framställa en gemensam film som baserades på utbytet mellan olika verksamheter. Tanken var att ett gemensamt tema, "När jag var liten..." skulle kunna inspirera till skilda deltagares berättande som kunde redigeras till en gemensam film i flera delar. Temat bibehölls, men vi valde att redigera de olika berättelserna som självständiga bidrag. För de filmer av olika slag, som har producerats inom ramen för projektet, har Stanislaw Przybylski Linder haft den centrala rollen. Men i de filmer som framställdes har huvudrollsinnehavarna och personal med varierande professioner också varit viktiga medaktörer.

Arbetet resulterade i fyra kortfilmer. Den första filmen handlade om Emanuel, den yngre man som tillsammans med sin musikterapeut hade initierat första verserna till låten "Jag gillar dig". Han berättade nu för sin terapeut om sin barndom och bidrog dessutom med

---

² Samtliga 13 framställda filmer i projektet har överförts till DVD och överlämnats till medverkande och närstående.

egna teckningar och bilder. En liknande arbetsmetod tillämpades vid framställningen av en film om Lisas barndom. En skillnad var att hon inte ville läsa in sin berättelse som fanns i utskrift med sin egen röst. Lisa som hon heter nöjde sig med de bilder Stanislaw hade hittat på nätet och avstod från att göra egna. Istället läste Stanislaw den nedtecknade berättelse som Lisa framfört muntligt för Karin, som också är Lisas terapeut.

En tredje film baserades på en berättelse framförd av Eduardo som kommit till Sverige som ensamt flyktingbarn. Bibliotekarien Agneta Runkvist hade träffat honom en dag då hans gymnasieklass var på besök i biblioteket. Så blev Eduardo också en del av filmprojektet. Han skrev sin berättelse på spanska. Med en översatt version som underlag gjorde Stanislaw en filmskiss, som Eduardo själv kompletterade med sina egna familjebilder. En fjärde film om barndom baserades på en berättelse som framfördes av en medelålders man, Janne, som råkat ut för en hjärnskada och som en följd har talsvårigheter. Berättelsen framfördes under ett samtal mellan honom och Elisabeth Hjertén, som är hans personliga assistent.

Även om berättelserna bakom de framställda kortfilmerna framfördes av personer med den egna terapeuten, assistenten eller en bibliotekarie som mottagare, var det kollegiala utbytet under arbetets gång av betydelse. Många exempel på spontant berättande i vardagliga situationer fungerade också som underlag för diskussion kring de olika typer av redskap som kunde knytas till projektdeltagarnas narrativa praxis i deras gemensamma eller skilda professioner.

2. Fokus på demens och psykisk hälsa vid Guldrölopshemmet.

Ett andra delprojekt genomfördes vid Guldrölopshemmet som är ett vård- och omsorgsboende på Södermalm i Stockholm och som drivs på entreprenad av Temabo AB på uppdrag av Södermalms stadsdelsförvaltning. Projektdeltagarna rekryterades av ledningen för att representera en tvärprofessionell arbetsgrupp bestående av medarbetare med olika yrkesbakgrund och kompetenser. Från början fanns en uttalad ambition att vidareutveckla redskap för berättande och kommunikation i omsorgen som riktas till personer med demenssjukdomar.

En typ av förhållningssätt som ganska omgående kom till uttryck i projektgruppens diskussioner rörde personalens anslutande respektive avledande strategier i kommunikationen med boende som led av demenssjukdomar. Personalen uppvisade en stor och insiktsfull känslighet när det gällde att vara närvarande i de äldres berättande oavsett om det överensstämde med faktiska förhållanden eller ej. De berättarsituationer som personalen involverades i var emellanåt konfliktfyllda. Konflikter uppstod bland annat som en följd av att äldre personer med demens ibland hade en tendens att återkomma till något smärtsamt som personalen vill befria dem från att fastna i. I sådana fall tillämpade de en rad avledande strategier. Ibland kunde de handla om att ändra den känslomässiga förutsättningen för ett samtal genom att anlägga en avledande lekfull ram kring ett meningsutbyte som annars riskerade att bara bli plågsamt för personen ifråga.

I högre grad än i Ekerö inriktades delprojektet kring frågor om narrativ praxis vid funktionsnedsättningar som har konsekvenser för berättande. Men gemensamt för hela projektet var att fokusera på förhållningssätt kring berättande oavsett

funktionsnedsättningar men motverka att äldre hindras att delta i berättande. Det senare är lätt hänt då en person inte kan berätta självständigt utan är helt beroende av en utomstående persons förmåga att samspela kring berättande och ibland använda andra uttrycksmedel än det talade ordet. En lärorik illustration bidrog Elisabeth Mbengay till. Hon hade känt en boende med namnet Nils sedan länge.

Från Nils kom bara ett enstaka ord någon gång, vilket inte betydde att han saknade förmåga att kommunicera med personer i sin omgivning. Men om ingen gjorde ett aktiv försök kunde han lätt sjunka in i en värld helt för sig själv. Vid det här tillfället följde jag med Elisabeth under en kaffestund med Nils och videofilmade en kort sekvens för att vi med inspelningen som underlag i det efterföljande projektmötet skulle kunna analysera kommunikationen mellan Nils och Elisabeth. I korthet fick vi bevittna hur Elisabeth skapade en lekfull situation bara med hjälp av kaffet och kakorna. Därefter iscensatte hon ett händelseförlopp tillsammans med Nils och med hjälp av slängkyssar, något som Nils blev glatt upprymd av.

Eftersom Nils uppfattar tal så kunde Elisabeth leda leken verbalt. Samtidigt visade hon med gester hur Nils kunde skicka en slängkyss till en kollega som väntade utanför kafferummet. Projektet lyckades efter ett antal försök och resulterade i att Nils både agerade för att skicka en kyss och med en gest mot sitt hjärta senare ta emot den kyss han fick av kvinnan som väntade utanför kafferummet. Det lekfulla händelseförloppet tog form av en berättelse med en delvis ordlös intrig som fick sin upplösning och hos Nils ett brett och mycket glatt leende som resultat. Leken som tog formen av en omsorgsintrig, det vill säga flera på varandra följande handlingssekvenser i omsorgen med ett visst syfte, var en av de metoder kring berättande som vi arbetade vidare med under det kommande året.

Som en del av pilotprojektet arbetade Stanislaw med fyra kortfilmer i samverkan med boende och personal. I filmen "Elvis och jag" tog Stanislaw fasta på det faktum att berättande långt ifrån alltid handlar om sammanhängande och fullständiga berättelser. När han besökte Gunvie som är filmens huvudrollsinnehavare tillsammans med hennes kontaktperson var inte sådant berättande det mest framträdande. Filmen återger stämningar och associationer. De animerade inslagen är uppbyggda på bilder och en tavla i Gunvies lägenhet. Allt till hennes favoritmusik med Elvis Presley.

I filmen "Värnamotösen" har operasångerskan Majottie Cederlöf med rötter i småländska Värnamo huvudrollen. Hennes lägenhet med piano, noter, sparade pressklipp och en äldre inspelning, är tillsammans med hennes egna kommentarer filmens viktigaste underlag. Allt detta har utnyttjats för att återskapa den berättelse hon själv kunde känna igen sig i och uppskatta vid premiärvisningen på Guldbrylloppshemmet. Sandra Blomqvist som var kontaktperson och Gunilla Rydén som är temacoach deltog i arbetet.

En tredje film "Om Alice" handlar om framträdanden i flera bemärkelser. Alice hade som vi alla i hela livet framträtt inför andra i skiftande vardagliga möten. Men filmen visar också se vad som händer då två clowner framträder på Guldbrylloppshemmet en eftermiddag och gör Alice till en medaktör. Filmen fångar också en musikstund då Alice kliver in i jazzens värld och blir ett med musiken. Annikki Åslund som var Alice kontaktperson medverkade vid inspelningarna.

Den fjärde filmen som gjordes under pilotprojektet fick titeln "Kostersemester" och med Nils, som jag nyss berättat om. Men den här gången var hans tidigare berättelse i form av ett fotoalbum underlaget till Stanislaws samtal med honom och Elisabeth. I likhet med Nils har många i hans generation fotoalbum med bilder ordnade på ett sätt som idag bland yngre vanligen motsvaras av personliga facebook-sidor eller bildberättelser i andra sociala medier. I fotoalbum bildar fotografiernas placeringar berättelser. Ofta som i Nils fotoalbum finns välformulerade tidigare nedtecknade berättelser i ord, under och mellan fotografierna, på ett sätt som gör att ord och bild talar till varandra.

I likhet med arbetet i Ekerö resulterade pilotprojektet vid Guldbryllopshemmet i ett program som omfattade såväl gemensamma projektmöten och aktiviteter i den ordinarie verksamheten. Vi fick dock inte möjlighet att starta andra årets projekt som planerat i början av 2015 och blev därför nöjda att komprimera genomförandet av den andra omgången av projektet något. Resultatet blev ändå tillfredställande tack vare en aktiv projektgrupp.

Vi hade också ambitionen att vidareutveckla formen för samarbetet kring filmskapande med målet engagera hela gruppen i arbetet genom att bilda ett "filmteam". I ambitionen låg också att inte stanna vid det enkla, de personer som var lätt att kommunicera med utan gärna ta syftet om att tillförsäkra alla en egen röst ad notam, genom att inte väja för svårigheter och dilemman som uppstår till följd av sjukdomar och psykiska besvär. Ett par inspelade intervjuer gjordes med en kvinna som under en stor del av sitt liv behandlats för psykiska sjukdomar. Vid samtalen var hon inne i en god period, vilket gjorde att hon kunde berätta om hur det var när hon föll in i depressioner. En annan typ av dokumentation gjorde Stanislaw med Ninnie Svensson som är kontaktperson för en kvinna med franskt ursprung och som heter Elisabeth.

Stanislaw följde Ninnie under tre timmar en eftermiddag och fick ett lika omfattande videoinspelat underlag som vi kunde analysera i projektgruppen. Inspelningen gav många exempel på hur samspelet mellan boende och personal sker i det tysta, men förutsätter personalens förtrogenhet med den boendes behov och intentioner. Fast inget stort inträffade under eftermiddagen uppenbarades ett växelspel mellan Ninnies och Elisabeths delvis olika intentioner och handlingar som kunde ta berättandets form. De redigerade filmsekvenserna fick helt enkel titeln "Elisabeth och Ninnies eftermiddag", men kan säkert redigeras på flera varierande sätt för att användas som pedagogiskt redskap i omsorgsarbetet.

3. Arrangerade berättarsituationer och filmskapande

I den tredje typen av delprojekt har arbetet med filmskapande baserats på äldres kollektiva medverkan i två äldreboenden. Arbetet startade på äldreboende Persikan som riktar sig till persisktalande. Huvudintresset i delprojektet rörde frågor om de boendes möjligheter att gestalta sina egna kulturella identiteter i gemenskap på den plats där de lever. På Persikan bor 36 äldre (över 65 år) med det gemensamma att de talar persiska, är uppväxta i Iran och flyttat till Sverige i vuxen ålder. Verksamheten drivs av Kavats vård och är en så kallad enskild verksamhet. Kommuner och stadsdelar i Stockholm köper vård och omsorgsplatser på Persikan för äldre med iransk bakgrund som är i behov av vård och omsorg dygnet runt.

Den tilltagande mångkulturen i det svenska samhället ställer dessutom krav på flerspråkighet och insikter om kultur i vidare mening. Vi ville undvika att reproducera stereotyper om att människor med ett gemensamt språk som kommit från ett och samma land delar kulturell tillhörighet i alla avseenden. Mer missvisande kunde en sådan stereotypisering inte bli beträffande människor som i det här fallet immigrerat eller flytt till Sverige från Iran. Detta hindrade inte att delprojektet var inriktat på de boendes möjligheter att gestalta sina egna kulturella identiteter i gemenskap.

Fyra äldre kvinnor deltog i projektgruppen. Dessutom medverkade ur personalen Attossa Esfandiari vid sammankomsterna. Hennes medverkan tillsammans med vår flerspråkighetsstrateg Helena Bani-Shoraka var en förutsättning eftersom de fyra äldre kvinnorna inte talade svenska annat än i mycket begränsad omfattning. Vid ett antal möten som blev mycket uppskattade fördes samtal som blev underlaget till den animerade filmen "Grytan", som nu kan ses av alla på äldreboendets hemsida.³

Samtalen inleddes lite trevande, men ganska snart hittade vi ett tema som var välbekant för alla, nämligen mat, matlagning och måltider. Samtidigt visade sig ämnet inte vara begränsande utan stimulerade till utvecklingar som formade fyra mycket individuella berättelser om vars och ens egen livshistoria. Utan tvekan stimulerades också samtalen av att vi blev bjudna på vällagad persisk mat vid varje sammankomst. Så fort vi hade enats om filmens gemensamma tema gjorde vi en preliminär plan för de olika sammankomsterna.

Tidigt formulerades ett manus som byggde på de olika moment som tillagning av en bestämd gryta innehåller. Med fördel var manuskriptet till synes avgränsat men hindrade inte varje deltagare att göra de utvecklingar som gjorde samtalen mycket personliga och innehållsrika. En avsikt var att ge deltagarna möjlighet att direkt medverka i arbetet med animeringar. Men detta skulle ha krävt mer tid än vad som rymdes i projektet. Istället gjorde Stanislaw animeringar med ett datorprogram, som han visade upp för de medverkande och korrigerade vid behov till ex utformningen av berättelsernas bildmässiga gestaltning.

I slutet av projektet genomfördes en workshop tillsammans med en större grupp ur personalen med syfte att berätta om projektet och diskutera en rad frågor om hur berättande och traditioner av skilda slag kan tas tillvara i vardagen. Ett syfte med samtalen var att få inblickar i den dagliga verksamheten. Ett annat var att få möjlighet att diskutera projektets genomförande med personalen. Vi fick bekräftat att projektet hade tagits emot mycket väl av de medverkande damerna. Såväl de arrangerade sammankomsterna under projektets gång som visningen av den färdiga filmen vid firandet av det iranska nyåret norouz bekräftade detta.

Ledningen för Kavats Vård erbjöd oss att genomföra ett liknande filmprojekt vid något av de övriga boenden som företaget driver. Efter en tids överväganden och ett studiebesök på äldreboendet Birger Jarl kunde vi starta ett nytt projekt där. Det som särskilt fångade vårt intresse var herrklubben "Gubbröra" som huserade där. Till skillnad från de fyra persisktalande damerna skulle vi nu få möta ett tiotal svensktalande äldre män, som uppenbarligen valt en för män igenkännbar form för umgänge. I likhet med delprojektet på

---

³ Se filmen på webbsidan <http://www.kavatvard.se/?p=22257>

persikan genomfördes en workshop med en grupp ur personalen, också här för att informera om projektet och för att få inblickar i den dagliga verksamheten. Ett fokus var att diskutera betydelsen av organisera intressegrupper bland de boende och anhörigas medverkan.

Eftersom herrklubben redan var etablerad blev vårt upplägg av arbetet med en gemensam film annorlunda där än vad som varit fallet på Persikan. Jag och Stanislaw blev inbjudna att delta i herrklubbens sammankomster. Vi ville så lite som möjligt störa den form av umgänge de hade utvecklat under ett par års tid. Detta gjorde att filmarbetet i herrklubben snarast fick formen av dokumentärfilm. Vår önskan om att så lite som möjligt påverka herrklubbens sammankomster underlättades av dess starkt ritualiserade umgängesform.

Varje möte ägde rum på samma tid och plats varje vecka och varade 45 minuter. Umgänget ägde rum över ett kaffebord som förutom kaffe innehöll citron och whisky. Förutom förtäringens fasta meny följde det övriga upplägget en återkommande ordning. Umgänget startade med kaffe, rån och skålande, dock utan att vara tvingande. En anhörig hade åtagit sig att leda sammankomsterna och inledde med att servera whisky och därför starta samtal och berättande kring till exempel erfarenheter från deltagarnas tidigare yrkesliv. Vid ungefär samma tidpunkt varje gång fortsatte den anhörige, som alla visade stor uppskattning, med frågesport kring förberedda frågor, vars svar avgjordes med hjälp av ett facit. När umgängestiden närmade sig 45 minuter rundade den anhörige av frågesporten varvid umgänget upplöstes.

När filmarbetet närmades sig sitt slut visades resultatet för medlemmarna i herrklubben tillsammans med andra boenden och personal. Några framförda synpunkter resulterade i smärre korrigeringar och som sedan lade grunden till den slutgiltiga versionen som nu kan ses på äldreboendets hemsida.⁴ I likhet med filmarbetet vid äldreboendet Persikan rörde vårt huvudintresse frågor om de boendes möjligheter att gestalta sina egna kulturella identiteter i gemenskap på den plats där de lever. En medveten satsning på att involvera anhöriga bidrog också till att herrklubben kunde bli något i sig utan att vara en del av det professionella omsorgsarbetet.

Modellen för narrativ vård och omsorg

Behovet av att utveckla narrativ praxis rör inte bara äldreomsorgen. Det är ett behov som lika väl kan identifieras i många andra välfärdspprofessioner. Men det som satsningen på "kultur för äldre" fäster uppmärksamheten vid är att den växande befolkningen medför att alltfler behöver stöd för att kunna fortsätta ett kreativt liv och vara delaktiga i kulturlivet. I detta avseende är ett eget berättande en grundläggande resurs. En dålig narrativ praxis kan hindra människor att komma till tals. En god narrativ praxis kan däremot mobilisera människors egna resurser. För det ändamålet har vi tillämpat en modell för narrativ vård och omsorg. Som nämnts inledningsvis syftar modellen till att utveckla nya redskap för narrativ praxis i samverkan med den personal som ska använda redskapen. Det är just genom att basera tillämpningen av modellen på samverkan i ordets starka mening som en viktig grund

---

⁴ Se filmen på webbsidan <https://vimeo.com/147507475>

för förnyelse i arbetet skapas. Samverkan har i projektet skett mellan yrkesutövning, konstnärligt och vetenskapligt arbete på ett sätt som både har synliggjort förhållningssätt och vidareutvecklat dem. Flera aktörer kan med fördel involveras i samverkan, till exempel intresseorganisation på äldreområdet.

Modellen är sig inte teoretisk men fungerar som ett sammanhållande ramverk för de otaliga redskap som tillämpas i praktiken för att göra det möjligt för människor som behöver stöd att delta i berättande. Men på ett mer allmänt plan har tillämpningen av modellen tre principiella utgångspunkter. En utgångspunkt är att alla kan berätta fast många kan behöva mer eller mindre stöd av utomstående. Den utgångspunkten fäster uppmärksamheten vid betydelsen av att aktiva lyssnare finns tillgängliga då en person behöver stöd för att kunna delta i berättande. En annan utgångspunkt är att berättande är en aktiv handling som med nödvändighet mobiliserar berättarens egna resurser. En tredje utgångspunkt, slutligen, är att berättande med fördel kan tas tillvara som grund för metodutveckling. Detta är vad som hela projektet demonstrerar.

Fyra kombinerade typer av redskap

Modellen består alltså inte av redskapen i sig, utan grupperar dem i form av fyra typer av redskap. Att gruppera dem på det sättet har underlättat överblicken och gett perspektiv på enskilda situationer. De fyra typerna av redskap rör 1) metoder för att lyssna och samspela kring berättande, 2) metoder för att delta i och observera berättande, 3) Metoder för att få uttrycka sig fritt samt 4) metoder för att få framträda och gestalta. I praktiken kombineras dessa metoder. De fyra typerna av redskap kan i korthet beskrivas så här:

1. Metoder för att lyssna och samspela syftar till att göra oss till mer medvetna och aktiva lyssnare. Av särskild betydelse i sammanhanget är att problematisera de normativa föreställningar som till exempel utgår från att "riktiga" berättelser ska vara sammanhängande och fullständiga. Vi måste vidga perspektivet på berättande för att inte beröva dem, som inte kan leva upp till normen, en berättarröst. Med hjälp av metoderna att lyssna och samspela kring berättande kan vi bli bättre på att kommunicera.

2. Metoder för att delta och observera används för att analysera berättande i de levande sammanhang som det ingår i med avseende på den väv av sociala, kulturella och materiella omständigheter som omger berättande. Metoderna innebär att delta i människors vardagsliv och observera vad som där sker. Att delta i och observera berättande är ett sätt att fördjupa kunskapen om hur enskilda personer förhåller sig till närvarande och frånvarande röster i sin omvärld.

3. Metoder för att få uttrycka sig fritt fäster uppmärksamheten vid betydelsen av att få uttrycka sig fritt med varje medel. Muntligt berättande är centralt i många situationer. Men vi kompletterar orden med andra kreativa uttrycksmedel som målning, musik, film och inte minst genom att ta vara på kroppens outtömliga möjligheter att bära fram budskap. Att göra det möjligt för andra att uttrycka sig fritt ställer metoderna för att lyssna och samspela på sin spets.

4. Metoderna för att få framträda och gestalta har som utgångspunkt att allt berättande innebär att gestalta något. I vardagligt tal ger vi berättelser en speciell form som både kan

förhålla sig till välkända genrer och högst personliga uttryck. De egna uttrycken formar den egna berättarrösten och ställer i sin tur krav på den utomståendes förmåga att lyssna och samspela. Vi använder filmskapande, animation och andra konstformer för att ge människor utvidgade möjligheter att se sig själva och framträda inför andra.

Heldagskonferens

Som en avslutning av det tvååriga projektet, men också för att starta en diskussion om hur narrativ vård och omsorg kan implementeras i äldreomsorgen genomfördes en heldagskonferens 27 november 2015. Konferensen dokumenterades med video och kan besökas i efterhand på webbsidan Narrativ vård och omsorg.⁵ Konferensen inleddes av Kulturrådets handläggare Tua Stenström. Under förmiddagen presenterades de olika typerna av delprojekt med avseende på utvecklingen av nya typer av redskap för narrativ vård och omsorg. Fyra av de framställda kortfilmerna i de olika delprojekten visades och fungerade som diskussionsunderlag.

Även lunchen utnyttjades för smågruppsdiskussioner kring två uppföljande frågor efter förmiddagens presentationer:

- Vilka är hindren och möjligheterna för att tillvarata de äldres egna resurser?
- Vilka är hindren och möjligheterna för att tillvarata berättande som en särskild kvalitet i äldreomsorgen?

Lisbeth Hagman, som är strateg vid Äldreförvaltningen i Stockholm, ledde den gemensamma diskussionen kring dessa övergripande frågor efter lunch. Därefter följde två presentationer. Jag presenterade modellen för narrativ vård och omsorg och Inga-Lill Elwin, kvalitetschef vid Stadsledningskontoret, redogjorde för det uppföljande arbetet i äldreomsorgen med inriktning på kvalitetsobservation. Inga-Lill Elwins inlägg visade med stor tydlighet beröringspunkterna mellan den typ av uppföljning som man har utvecklat kring kvalitetsobservationer och narrativ vård och omsorg.⁶ Äldre- och personalborgarrådet Clara Lindblom skulle ha inlett den avslutande diskussionen om utmaningar i äldreomsorgen, men kunde tyvärr inte medverka på grund av sjukdom.

Äldreförvaltningen och Stadsledningskontoret medverkade aktivt i konferensen för att bidra till projektets långsiktiga betydelse. Ett första initiativ har nu tagits för att i samverkan med flera deltagare i projektet framställa en metodbok, som baseras på de gjorda erfarenheterna av att tillämpa modellen för narrativ vård och omsorg. Metodboken kommer att kunna vara ett hjälpmedel vid verksamheter som vill utveckla narrativ praxis i sitt eget yrkesutövande. Boken kommer också att kunna fungera som läromedel i fortbildningar och i utbildningar inom vård och omsorg.

Efter konferensen visades tolv av de tretton redigerade kortfilmerna för intresserade. Till skillnad från konferensen var detta evenemang öppet för alla vilket innebar att flera av de

---

⁵ Besök konferensen på webbsidan <https://narrativomvardnad.wordpress.com/konferensen/>

⁶ Lyssna på Inga-Lill Elwins inlägg på konferensen. Se föregående not.

som medverkat i filmerna och några närstående närvarade samt ytterligare ett antal personer som inte deltagit i konferensen. Att visa upp filmerna för de direkt berörda var ett värde sig som publiken gav mycket tydligt uttryck för. I samband med filmvisningen visade Anita Hjelm vid Film vid Film Stockholm (SLL) hur man där använt arkivfilm som en form för arbetet med film i vården.

Gjorda erfarenheter

Kombinationen av de tre delprojekten vidgade våra möjligheter att observera och få kunskap berättandets variationsrika uttryck och funktioner i äldreomsorgen såväl i vardagliga som i arrangerade situationer. Den framtagna modellen med dess kombinerade typer av redskap visade sig också var ett effektivt medel för att synliggöra de många skiftande metoder i omsorgsarbetet som ofta är underkommunicerade och därför osynliga. Genom att i detalj och i samverkan analysera olika narrativa inslag i det dagliga arbetet kunde vi nu med hjälp av modellen sätta ord på delar av detta delvis dolda arbete. Ett tillvägagångssätt var att ställa den enkla frågan om hur personalen hade gått till väga i konkreta situationer med avseende på vart och ett av de typer av redskap som ingår i modellen.

Vi fick också många bekräftelser på betydelsen av att samverka mellan yrkespraktik, konstnärligt och vetenskapligt arbete för möjligheterna att bidra till metodutveckling. I Ekerö kommun bidrog dessutom det kollegiala utbytet mellan olika professioner till att nya metoder kunde prövas. Vid samtliga delprojekt utnyttjades kreativa uttrycksmedel och flera olika medier som film, konst och musik för att stimulera berättande och gestalta vardagsnära berättarkonst. Gemensamma analyser av dessa praktiker bidrog dessutom till ömsesidigt utbyte av olika typer av kunskap.

Projektarbetet gav också prov på att berättande är en resurs för metodutveckling som kan integreras i annat metodarbete inom vård och omsorg. En viktig anledning är att berättande i sig är en reflexiv aktivitet som kan fördjupa insikterna om innebörderna av olika typer av bemötande och kasta ljus över betydelsen för varje individ av att bli sedd för den hen är eller vill vara. Fokuseringen på berättande synliggjorde också personalens positioneringar i förhållande till de äldre. Ett gott samspel kring berättande kräver att en gemensam intersubjektiv verklighet etableras på ett sätt som manar lyssnaren till att kliva in i berättelsens värld på ett respektfullt sätt utan att för den skull behöva ge upp sin egen subjektivitet.

De olika delprojektet illustrerade väl att berättarkonst i vardagligt berättande mobiliserar individens egna resurser. Detta ligger i berättandets natur, men blev synliggjort på många olika sätt delvis som en följd av att vi inte ställde krav på att "riktiga" berättelser bara är sådana som är fullständiga och väl sammanhängande. En viktig utgångspunkt var istället att inte följa en sådant normativt perspektiv på berättande, vilket gjorde det möjligt att inkludera varje individ i ett berättande även då personen ifråga var helt beroende av personalens stöd. Med ambitionen att göra det möjligt för varje människa att medverka i berättande och med respekt för vars och ens begränsningar kunde varje individs egna resurser tas i anspråk på ett kreativt sätt.

Filmskapande i varierande former har varit en viktig resurs under hela projektet. Genom att involvera dem som är föremål för filmskapandet i förberedelserna har filmen i olika utsträckning också blivit en utvidgad form för den enskildes egna narrativa gestaltningar. Vi har därför fått många exempel på hur de som figurerat i filmerna har fått se sig själva och andra på ett nytt sätt som kan ha förstärkt deras egen röst. Genom att filmarbetet var en central del av samverkan mellan olika aktörer i hela projektet utvecklades formerna för arbetet från tid till annan.

Under projektets sista fas fokuserade vi särskilt möjligheten att använda filmmediet som ett pedagogiskt redskap för personalen med avseende på dilemman i omsorgsarbetet. Ett sådant arbete är det tidigare nämnda, då Stanislaw följde Ninnie Svensson vid Guldbryllopshemmet och en äldre dam under en eftermiddag. De då gjorda inspelningarna blev ett viktigt redskap för att synliggöra delvis ordlösa men målinriktade aktiviteter som tog berättelsens form. Inspelningarna blev i sammanhanget ett viktigt redskap för att synliggöra sådant som annars har en tendens att förbli tyst kunskap.

Projektets resultat

På ett tidigt stadium av projektet utvecklade jag den modell för narrativ vård och omsorg som har tillämpats och vidareutvecklats under genomförandet av de olika delprojekten. Modellen har som utgångspunkt att alla kan delta i berättande vilket förvisso inte har kunnat motsägas i något av delprojekten. Modellen som bygger samverkan och ömsesidiga kunskapsutbyten erbjuder också ett sammanhållande ramverk för hur narrativ vård och omsorg kan implementeras i olika verksamheter.

Inom ramen för projektet har en forskningsanknytning med inriktning på samhällsvetenskap och humaniora etablerats. Tillämpningen av modellen för narrativ vård och omsorg, filmskapande, åldrande, flerspråkighet och andra centrala områden för projektarbetet har därigenom diskuterats kritiskt med utgångspunkt i olika perspektiv och ämnestraditioner.

Nio återkommande moment har tagits fram som centrala teman för arbetet med att utveckla nya redskap för narrativ vård och omsorg: 1) Personalens eget berättande, 2) analys i samverkan av personalens berättande, 3) dokumentation av berättande i vardagsnära situationer, 4) analys av vardagligt berättande, 5) kritisk granskning av narrativ praxis, 6) förberedelser av bildberättelser, 7) analys i samverkan av pågående redigering av bildberättelser, 8) behandling av etiskt samtycke och 9) visning och ev. distribution av kortfilmer.

Som ett resultat av projektet har en metodbok planerats. Boken kommer att redigeras av Georg Drakos och Helena Bani-Shoraka och framställas i samverkan med tidigare deltagare i projektet. Bokens preliminära titel är *Narrativ vård och omsorg*. I boken kommer författarna att diskutera modellen och illustrera hur den kan tillämpas i praktiken. Boken kommer att kunna användas som läromedel i fortbildningar och i utbildningar inom vård och omsorg. Men genom att ta vara på erfarenheterna från projektet vill vi också med boken erbjuda ett allmänt hjälpmedel för olika yrkesutövares dagliga arbete.

Framställningen av tretton kortfilmer inom ramen för de olika delprojekten är ett resultat i sig. Filmarbetet har haft flera olika funktioner. Förarbetet med filmerna har varit en etablerad del av arbetet med berättande i olika medier. Filmarbetet har involverat både personal och brukare. Vid äldreboendet Persikan bidragit till att en grupp äldre kvinnor kunnat gestalta sina identiteter i gemenskap. Vid äldreboendet Birger Jarl har det med film gestaltade umgänget i en herrklubb synliggjort berättandets centrala roll för deltagarnas möjligheter att gestalta sina identiteter i en gemenskap som de själva skapat. Vid de andra verksamheterna som ingått i projektet har enskilda med hjälp av filmarbetet erbjudits vidgade möjligheter att få gestalta sig själva. I filmen har de fått ett nytt medium för att se sig själva och andra.

Spridning och implementering av narrativ vård och omsorg

Redan inför starten av projektet har ambitionen varit att i en förlängning sprida och implementera de nya redskap för god narrativ praxis som har utvecklats under genomförandet av projektet. I en tidig fas av arbetet skapade vi därför webbsidan Narrativ vård och omsorg som både skulle göra det möjligt att följa och diskutera projektets genomförande via en blogg med inlägg från projektets samverkande aktörer.⁷ Nätsidan kommer att vidareutvecklas också efter projektets avslutning för att göra nya projekt med inriktning på narrativ vård och omsorg tillgängliga.

Framställningen av den nämnda metodboken med samma inriktning är ett första initiativ efter projektets genomförande att erbjuda ett läromedel som kan användas såväl i fortbildningar som inom vård och omsorgsutbildningar. För att göra metodboken till ett användbart hjälpmedel i yrkesutövandet kommer den att utvecklas i samverkan med några av dem som medverkat i projektet.

Vi kommer också att ta initiativ för att sprida implementera narrativ vård och omsorg i äldreomsorgen med hjälp av centrala aktörer. Detta var en avsikt med att bjuda in ledande personer från Stockholms stadsdelsförvaltningar, Ekerö Kommun, Äldreförvaltningen i Stockholm, Äldrecentrum, intresseorganisationer och politiker till den heldagskonferens som genomfördes 27 november 2015.

Refererade webbsidor

Narrativ vård och omsorg <https://narrativomvardnad.wordpress.com/> (16-02-06)

Filmerna "Grytan" <http://www.kavatvard.se/?p=22257> (16-02-06)

Filmerna "Gubbröra" <https://vimeo.com/147507475> (16-02-06)

---

⁷ Se webbsidan, not 1, sid. 3.